

POTIOREK TÁBORSZERNAGY

POTIOREK OSZKÁR tábornagy vezette Szerbia ellen a volt monarchia hadainak 1914. évi — augusztustól decemberig terjedő — hadműveleteit. Ezek tudvalevőleg megdöbbentő kudarccal végződtek. Azóta Potiorek neve a köztudatban különös fogalommá vált. Ez a név pótolja a balkezes hadvezér, a „hivatásos csatavesztő” megjelölést.

A világháború történetének a mi hadilévélárunkban végzett oknyomozó kutatása¹ már bőséges anyagot tárt fel ahhoz, hogy Potiorek hadvezéri működésének minden részletét áttekinthessük és ezek alapján megbírálhassuk: hol és miben terheli őt vagy mást a felelősség azért a rettentő és látszólag hasztalan véráldozatért, amelybe az 1914. évi szerbiai hadjáratok kerültek. Azt is megállapíthatjuk, vajjon igazságos-e a közvélemény, mikor ezt a szerencsétlen hadvezért így megbélyegzi?

Ő maga hallgat, 1914 óta Klagenfurtban, csendes visszavonultságban él. Ma élete 80-ik évének küszöbén áll.

Kétségtelen, hogy Potiorek a régi cs. és kir. hadseregnek egyik legképzettebb és letehetségesebb vezérkari tisztje volt. Hímevét a vezérkar legfontosabb ágazataiban tett jeles szolgálataival alapozta meg. Elöljáróinak már fiatal tiszt korában feltűnt „nagy tehetsége, gyors felfogása és helyes ítélőképessége”. Törzstiszt korában kapott minősítése szerint „a reábízott feladatok megoldásánál, valamint az ismételt vezérkari utazásoknál és nagy gyakorlatok alkalmával lankadatlan szorgalom és teljes odaadás mellett ritka munkabírást és kimagasló képességeket tanúsított”. Tábornoki előléptetése előtt a vezérkar hadművelési osztályának, azaz a legfontosabb vezérkari ügykörnek főnöke volt és azt „teljes odaadással, csak a szolgálatnak élve, kitűnő eredménnyel vezette”. 45 éves korában lett tábornok és Budapesten dandárnok. Majd rövidesen Conrad elődének: Beck vezérkari főnöknek lett helyettese és ebben a minőségben döntő szerepet játszott a haditervek előkészítésében. A katonai tudomány minden terére kiterjedő, a legkisebb részletekbe ható tudását jelen sorok írójának is volt alkalmá megcsodálni, mikor a hadi iskola záróvizsgáján Potiorek, mint a vezérkar szellemi feje, fogas kérdéseket intézett a hallgatókhoz és egyúttal oktatta azokat.

Mikor a vezérkar főnökévé Conradot nevezték ki, Potiorek a gráci hadtest parancsnokságát kapta meg. Sokat emlegették abban az időben a gráci őszi hadgyakorlatokat, amelyeken Potiorek magasfokú

¹ A m. kir. hadtörténelmi levéltárak Potiorek működését összefoglaló nagy műve a folyó év nyarán jelenik meg.

hadvezetési képességről tett tanúságot. Ellenfelét, Jenő főherceget megverte, jóllehet a főherceg serege volt a nagyobb. Grácból került 1910-ben hadseregfelügyelői állásba, majd 1912-ben Bosznia-Hercegovina kormányzói székébe. Utóbbi méltósággal a boszniai, hercegovinál és dalmáciai helyőrségekből háború esetén alakuló 6. hadsereg vezérlete is járt.

Egyik kortársának ítélete szerint Potioreket bajtársaival és alárendeltjeivel szemben nem indokolatlanul érzett szellemi fölénye bizonyos zárkózottságra készítette. Ez magyarázza meg, hogy tanácsokkal senki sem mert neki szolgálni. A háborúra nézve az volt a nézete, hogy a haditapasztalat nélkül tűzbe kerülő csapat kénytelen a modern harcot 50%-os veszteség elszenvedése mellett megtanulni és hogy a hadviselés a csapatnak elkerülhetetlenül koplalást és szenvedést jelent. Tudjuk, hogy ezek a nézetek helyeseknek bizonyultak.

~ Tény az, hogy a világháború előtt az egész hadsereg Potioreket tartotta egyik leghivatottabb vezetőjének. Szellemi képességek tekintetében közvedentül Conrad után sorolták. Ennek csapongó fantáziájával szemben a józan realitást látszott képviselni. Az a körülmény is, hogy polgári származása mellett ily magas állást ért el, mindenki előtt bizonyította kivételes tehetségét. Közismert volt kíméletlen erélye és nyers szókimondása.

Potiorek merészen ívelő pályáján az első zökkenőt a szarajevói gyilkosság jelentette.

Általában szemére vetették, hogy a trónörökös pár szarajevói látogatásánál nem elég körültekintéssel járt el, s hogy a közbiztonsági viszonyokban való túlságos bizakodása tette a véres merényletet lehetővé. Nehéz itt bírálatot mondani. Potioreknek, a kemény és nyers katonának összegyéniségével bizonyára nem fért össze, hogy merényletektől féljen vagy mást féltsen, és hogy az ízig-vérig katonafőherceget az esetleges merényletek miatt a látogatástól elriassa. Az ilyen lépés a felelősség nemvállalásának tényét is magában rejtegette volna.

Lássuk most Potioreknek két hadjáratban bemutatott hadvezéri működését.

MIKOR 1914. évi július hó 25-én a monarchia Szerbia ellen háborúra szánta el magát, Conrad a szerb határon három hadsereget vonultatott fel, mégpedig Bóhm-Ermolli seregét (a z.) a Száva mentén, Frank seregét (az 5.) az alsó Drina mentén, Potiorek seregét (a 6.) a közép Drina és Szarajevó között. A Szerbia ellen alkalmazásra szánt haderők zöme tehát Boszniában, a Drina mögött gyülekezett, Conrad ama alapvető haditerve értelmében, hogy a támadó hadjáratot innen indítja meg. Ez a haditerv nem volt ötletszerű, hanem már régebből kelt. Conrad azt vallotta, hogy az adott viszonyok között ez az egyetlen mód a szerbekkel való mérkőzésre.

Minden katonai szakértő egyetért abban, hogy Szerbia ellen a támadást a Száván és a Dunán át, észak felől a Morava völgye irányában kellett volna intézni. Az említett völgy a Balkán kapuja. Ezt az utat választották az elmúlt korok hadvezérei a Balkán meghódítására.

1915 őszen Mackensen tábornagy is északról rohanta meg Szerbiát. Hogy ez nem így történt már 1914 augusztusában, az nem Potiorek bűne. A Drina-menti kiindulási helyzet Conrad elgondolása volt. Ezen Potiorek már nem tudott változtatni, mikor a hadműveletek vezetését reá bízta. Ennek története a következő:

Miközben az említett három hadsereg felvonulása folyamatban volt, bekövetkezett (augusztus i-én) a hadiállapot a monarchia és Oroszország között, ami Conrad haditervét annyiban módosította, hogy Böhm-Ermolli seregének Galíciába való elszállítását — augusztus közepétől kezdve — határozta el. A másik két sereg a régi terv szerint folytatta a gyülekezést Boszniában. A hadvezetéség utóbbi két sereg fővezérévé augusztus 6-án — tehát elég későn — Potioreket nevezte ki, de meghagyta egyben a 6. sereg parancsnokának is. Potiorek ekkor kapta azt a „legalább is teljesítendő feladatot, hogy az ellenséges betöréseket a monarchia területére, elsősorban azokat, amelyeknek iránya Bécs vagy Budapest, akadályozza meg“.

Ekkor már gondolni sem lehetett arra, hogy Potiorek csapatainak bizonyos jelentékeny részét Boszniából a Szerémségbe tolja el és azt — Budapest és Bécs fedezése céljából — csoportosítsa. Ilyen csapateltolás a vasutakban és utakban szegény Boszniából a Szerémségbe, még hozzá a felkészült szerbekkel szemben, nemcsak haditechnikai nehézségekkel, hanem még oly nagy idővesztéssel is járt volna, amit senki sem merhetett kockáztatni. Különben is Böhm-Ermolli hadserege ekkor még a Szerémségben állt és Conrad egyik parancsa utalt arra, hogy e hadsereg „helyileg korlátozott — augusztus 18-án túl nem tartó — közreműködésére javaslat tehető“.

Conrad parancsának ez a kifejezése: „legalább is teljesítendő feladat“ — magában rejtette azt is, hogy Potiorek támadhat is, mert különben nem jelölték ki volna a védelmet minimális teljesítménynek.

Mindezek az előzmények, kapcsolatban azzal a ténnyel, hogy Conrad a Potiorekre bízott haderőket a Drina mögé, annak torkolatától fölfelé egészen Focáig — két, egymástól távolos csoportba — állította, azt eredményezték, hogy Potiőrek elhatározási szabadsága bizonyos korlátok közé szorult. Haderőinek a monarchia legfontosabb területei (Szerémség és Bánát) közvetlen megvédésére alkalmatlan helyzete Potiőreket abba a kényszerhelyzetbe hozta, hogy iparkodják seregeivel a Drinán mihamarabb átkelni és támadással a szerbeket magára vonni. Ezt meg kellett tennie, nehogy a szerbek magyar területre és innen Budapest vagy Bécs felé törjenek. Ismételjük, hogy Bóhm-Ermolli csapatainak a Szerémségből való elszállítása küszöbön állt. Ezért célszerű volt a támadást ezek elvonulása előtt intézni.

Podorek feladatának nehézségeit elegendően bizonyítja az is, hogy 10 hadosztállal kellett támadásra indulnia oly ellenség felé, amelyet Conrad maga a Morava—Száva—Drina által határolt területben 11—12 hadosztállalra becsült. Potiőrek a támadás megkezdésének időpontját az 5. seregnek augusztus 12-re, a 6. seregnek augusztus 14-re tűzte ki. Ezt bejelentette Conradnak a következő indokolással: „Tudom, hogy a vállalkozás hadműveletileg nagyon merészesnek látszik. De az általános helyzetről fogva mást nem tehettem... csak nem cselekedhetem a legrosszabbat, azaz nem várhatok tétlenül oly helyzetben, amelyben eredményes harc szükséges... Ezért tehát fel kell keresnem az ellenséget...” Conrad ezt elfogadta azzal, hogy „a támadó előnyomulás az itteni felfogásnak is teljesen megfelel”, aztán hogy „az előnyomulás a Drinán át az 5. és 6. hadsereg feladatának legcélszerűbb megoldása és a Nagyméltóságod által választott időpont a legmegfelelőbb...”

Az előadottak alapján méltányolnunk kell azt, hogy Potiőrek igái nehéz hadi feladatot kapott. Azt csak támadással oldhatta meg. Ez annyit jelentett, hogy haditapasztalattal bíró ellenséges túlerő (200.000 fő, 580 ágyú) ellen kellett csapatait (165.000 fő, 400 ágyú) folyóátkelésrel súlyosbított támadásra vezetnie. Láttuk, hogy a vállalkozás kockázatos voltát maga is átérezte. De látta azt Frank tábornok is, ki hadseregét elszigeteltnek érezte s ezért Potiőrektől a támadó hadművelet elhalasztását — hasztalanul — kérte. Látta ezenkívül a veszedelmet a Száva mentén álló Bóhm-Ermolli is, ki Conradnak erről jelentést tett. Conrad azonban erre azt válaszolta, hogy minél nagyobb szerb erők fognak az 5. sereg ellen harcolni, annál határozottabb lesz a 6. sereg támadása.

Kétségtelen, hogy a támadás nagy gondolatát Conrad — ha talán akaratlanul is — szuggerálta. Ezért a felelősség őt terheli.

A támadás részletes megtervezése körül azonban a felelősség Potiőreket illeti. Itt igen súlyos hibákat követett el. Nem számolt kellően azokkal a nehézségekkel, amelyekkel a harc a szerb hegyvidéken járt. Lebecsülte a szerbek ellenilőerejét és túlbecsülte a maga csapatainak átütő erejét és teljesítőképességét. Ez vonatkozik különösen Frank seregére, melynek jelentős része — a prágai hadtest — hegyi háborúban járatlan és ehhez nem is felszerelt csapatokból állt. Frank seregét indította el Potiőrek augusztus 12-én az alsó Drinán át

Valjevónak, míg a másik, erősebb és jobb seregének (a 6-nak) az előnyomuláshoz a közép Drinán át két nappal később kellett volna Uzice felé csatlakozni. Ez a térbeli és időbeli elszigetelés újabb hiba volt és veszedelmeket rejtett magában. A baj be is következett.

Frank serege ugyan elég simán átjutott a Drinán, tért is nyert, de feleúton Valjevó előtt a mindenfelől ide sereglett szerb túlerőre ütközött és kellemetlen vereséget szenvedett, mielőtt a másik hadsereg a csatatéren megjelenhetett volna. Ezért veszteségteljes visszavonulásra kényszerült.

Ez volt az első hadjárat. Túlságos kockázattal tervezetett. A hadjárat sikertelenségének bizonyos hányada a haditapasztalat hiányának és néhány alvezér ügyefogyottságának rovására írható. Frank serege erősen megtépázva került a Drina mögé vissza. Sok foglyot és ágyúkat hagyott a szerbek kezén. De helyrehozhatatlan katasztrófa nem történt.

Mindenesetre Potiorek hadvezetése ebben a hadjáratban sok kifogás alá esik. De elvégre nem volt a világháborúban hadvezér, akinek valaha balsikere ne lett volna. Mackensen hadteste az első csatában, Gumbinnen mellett, rendetlenül özönlött vissza, Foch hadserege a mámei csatát határozott hátrálással végezte. Potiorek első előretörésének mégis volt annyi haszna, hogy a szerbeket magára vonta és így azok nem törtek be már a háború elején magyar földre. Igaz, hogy ezt az eredményt drágán vásárolta meg.

A VÁZOLT első hadjárat után a hadvezetőségnek döntenie kellett afelől, hogy megengedje-e Potioreknek a támadás megújítását, vagy pedig a Szerbia ellen talpraállított haderőket a galíciai front javára gyengítse-e annyira, hogy azokkal csak védekezni lehessen. E kérdések felől Conrad és Potiorek között eszmecsere folyt le. Potiorek a támadás megújítása mellett érvelt, mert „a várakozással járó védelem túl nagy erőket kötné le a déli hadszíntéren és ezért ebben az esetben célszerű lenne további erőket a döntő északi hadszíntérre szállítani”.

Minthogy a király Szerbia megrendszabályozását kívánta és a külügyminiszter is ilyen értelemben szólalt fel, Potiorek megtartotta eddigi haderőit, sőt Bohm-Ermolli seregétől még egy hadosztályt kapott és egyben támadó tervei végrehajtására szabad kezet nyert. Potiorektól bizonyára nem lehet rossznéven venni, hogy az első csorbát kiköszörülni óhajtott. Az elszenvedett kudarc egyáltalában nem törte meg. Frank seregének vereségét kellemetlen epizódnak tekintette, amely a kedvező döntést csupán elhalasztotta, de nem tette lehetetlenné.

A második támadó hadjáratot Potiorek újra merészen, de alaposan tervezte meg. A győztes szerbekkel szemben kezében tartotta a kezdeményezést. Másodszor is a Drinán át készült a támadásra, de most már az alsó Drina felé szorosan összefogott haderőkkel (Zwomiktól mindkétoldalt).

Bizonyára hátrányt jelentett a támadásra való kiindulási hely megválasztásánál az a körülmény, hogy a megtépázott Frank-féle sereg a Drina mögé volt kénytelen visszavonulni és itt megpihenni, továbbá az, hogy Potiorek vezéri minőségében is megmaradt Bosznia-Hercegovina

kormányzójának, akinek e tartomány védelmével és belső ügyeivel is kellett törődni. Ez megakadályozta, hogy főhadiszállását és csapatait Bosznián kívül helyezze. A Drina-menti állás megválasztásánál az is szerepet játszott, hogy az első hadjárat után ide tódult az egész szerb haderő. Ennek szemei előtt a Száva mögé való elvonulás már túlságosan kockázatosnak látszott, mert az ilyen manővert a szerbek rögtön támadással a Drinán át könnyen megakadályozhatták volna.

Említsük még meg azt is, hogy Potiorek típusa volt az olyan hadvezérnek, aki minden védelmi feladatot támadás útján iparkodik megoldani. Nem akart időt veszteni haderői hosszadalmasabb átcsoportosításával, mert ezzel a támadás időpontját is kitolta volna. Híreket kapott arról, hogy a szerbek is támadásra készülnek.

A támadás nyugat-keleti irányának mindenképp megvolt az a nagy hátránya, hogy seregeit oly területre vezette, ahol vasutak, hajózható folyók vagy jó utak hiányában az elhasznált hadianyag (lőszer, ruházat, felszerelés) pótlása és az élelmezés utanszállítása rendkívüli nehézségekbe ütközött. A csapatnak túlságosan kellett koplalni és szenvedni. Ez egyébként jól megtervezett és ügyesen vezetett második hadjárat részben ezen bukott meg.

Pedig ez a hadjárat a mi fegyvereink számos szép sikerével bővelkedik. Maguk a szerbek is elismerik a támadó hadművelet jó megtervezését.

Potiorek minden erőt összegyűjtött az alsó Drina mentén és csupán minimális csapatot hagyott a Bánát, a Szerémség és Szarajevó védelmére. Számolt azzal, hogy Bosznia déli részét időlegesen fel kell adnia és hogy szerb betörések a Bánátba és a Szerémségbe előfordulhatnak. De abból indult ki, hogy az ő erőteljes támadása a Drinán át az ellenség esetleges ily szándékait keresztezni vagy erőtlenné fogja. Nem is csalódott.

A második hadművelet megkezdését Potiorek szeptember 9-ére tűzte ki, de a támadást mégis két nappal hamarabb indította meg. Tette ezt azért, hogy erőteljes választ adjon a szerbeknek, akik egy hadsereggel szeptember 6-án a Szerémségbe betörték. Ismeretes, hogy a mi csapataink ezt a betörést szeptember 14-ig tartó küzdelem során igen szépen kivédtek, sőt a Mitrovica közelében átkelt szerb Timokhadosztályt tönkrevették. A szerb vállalkozás tehát siralmas véget ért. Ezt Potiorek javára kell írnunk.

Maga a főtámadás a Drinán át rendkívül véres harcok között indult meg, de sikerrel járt. A 6. hadsereg azonnal kieroszakolta az átkelést, míg Frank serege több veszteségteljes kísérlet után a Drinán és részben a Száván szeptember 15-én jutott át. A túlsó parton mindkét sereg erős szerb állásokra ütközött, de azért lépésről-lépésre tért nyert. A szerbek szorongatott helyzetbe kerültek. Hiába akarta a szerb fővezér, Putnik a mi sikereinket azzal kiegyensúlyozni, hogy egyik seregével és a montenegrói haderőkkel szeptember közepén a fedetlenül hagyott Dél-Boszniába (Uzice és Foca felől) hatolt. Az volt a szándéka, hogy ezzel a diverzióval Potioreket a támadás feladására bírja. Potiorek ugyan kénytelen volt a támadás ütemét meglassítani, de főerejét meghagyta a Drina keleti partján elfoglalt állásokban, bár

déli oldala és háta veszélyben forgott. Ebből a kényes hadászati helyzetben Potiorek nagy hidegvérrel kapart össze mindenfelől a földöntes helyén nélkülözhetőnek látszó kisebb haderőket, hogy a szerb betörést még Szarajevó előtt megállítsa. Mikor ez sikerült, 6. hadserege déli szárnyáról vett hadtesttel ellentámadást intéztetett az oldalába hatolt ellenségre. Ez október közepén teljes sikerrel járt. Az ellenség a Romanja planinán és Rogaticánál csatát veszített és Boszniából gyorsan kitakarodott.

Potiorek ezekben a küzdelmekben ellenfelénél, Putniknál szívósabbnak mutatkozott. Nem hagyta magát eredeti tervétől eltéríteni. Végül is az ő akarata érvényesült.

Miután harcvonala déli szárnya mögött így rendet teremtett, Potiorek a kikülönített haderőket magához vonta, hogy a Drina keleti partján megakadt csatát befejezze. Ez meg is történt azzal, hogy a szerbeket, mindkét szárnyukra mért kemény csapások sorozatával megingatta és november első harmadában az egész vonalon hátrálásra kényszerítette. Ezt a szép diadalt Valjevónak a rögtön megindított üldözés során történt elfoglalása koronázta meg.

A nagy győzelem nemcsak a tekintélyes hadizsákmányban (8000 fogoly, 42 ágyú, 31 géppuska) nyilvánult, hanem abban is, hogy a 6. hadsereg előtt rendetlenül hátráló szerb haderő erősen megrendült. A szerb vezérkar is elismeri ezt, mikor megállapítja, hogy Valjevónál az egyik szerb sereg zászlóaljai vonakodtak engedelmessé válni és hogy a legénységből a köteletségérzet teljesen eltűnt.

A Drina-menti hosszú csata megnyerésével Potiorek fényesen kiköszörülte hadvezért hírnevén az augusztusi hadjáratban szerzett csorbát.

A különös tragikum abban rejlik, hogy ez a szép győzelem kényszerítő erővel hajszolta a szerencsétlen hadvezért a hadjárat folytatásába. Nem lehetett Valjevónál és a sáros Macsvában megállani. A Drina-menti küzdelem a győzónél is oly nagy mértékű hadianyag-elhasználással járt, hogy azt csak valamely vasúti vonal igénybevételevel lehetett kielégítően pótolni. Ez a vasútvonal ott húzódott a győzelmes sereg arcvonala előtt: a Kolubara völgyében, annak torkolatától Valjevóig. A völgy túlsó partjára kellett előremenni, hogy a völgyben futó vasút biztos használatára tőmaszkodhassék az ott pihentetni szándékolt hadseregek anyagi ellátása.

Meg kell még említenünk, hogy az ősz szokatlanul esős volt. Valjevo körül már ekkor havazott is. A seregeinktől meghódított terület sártengerré változott, az utak feneketlenekké váltak, az útonszállítás már alig leküzdhető nehézségekkel járt. Vasútra ezért is szert kellett tenni.

Minden amellet szólt, hogy ez a vállalkozás a megrendült szerb hadsereggel szemben nem lesz nehéz feladat. Potiorek ezért nyugodtan kiadta a parancsot a Kolubaráig való előnyomulásra. Bízott abban, hogy ez nagyobb harc nélkül menni fog. Sajnos, csalódott. A szerbek nem akarták a Kolubara völgyét keményebb harc nélkül átengedni. Belgrádot fedezték itt. Potiorek azt hitte, hogy szerb utóvédek állnak a folyó mögött, holott az egész szerb haderő készült itt a döntő harcra.

Így történt, hogy csapataink előnyomulása a Kolubara és annak jobboldali mellékfolyója: a Ljig mentén november közepétől kezdve újabb, kemény — két hétig húzódó — küzdelmeket váltott ki. A bevezető harcok újból azt látszottak igazolni, hogy számos szerb csapat harci értéke nagyon alászállt. Előfordult például, hogy egyik gyenge zászlóaljunk előtt a szerb gyalogság megfutamodott, kintartásra buzdító tisztjei ellen fegyvert fogott. Sokan lerakták a fegyvert. Ilyen körülmények között Potiorek a harcot nem szüntethette be, bár a csapat mind sűrűbben kérte a pihenőt. Az események egyelőre Potioreknek adtak igazat. A no km hosszú arcvonalon dúló csata a szerb haderő erkölcsi erejének újabb hanyatlási tünetei között a szerb közép áttörésével és a balszárny visszadobásával, azaz a mi határozott győzelmünkkel végződött. A szerb seregek Kragujevac irányába mentek vissza és kiürítették Belgrádot is. A főváros feladása mellett sok ezer fogoly és ágyúban is jelentékeny zsákmány igazolta a győzelmet. Szerb megállapítás szerint: „Potiorek tábornok a novemberi hadművelet alatt a sikerek sorozatát vívta ki, melyek, ha folytatódnak, bizonyára döntő győzelemmel végződnek. Az osztrák hadvezér ebben az időszakban, okulást nyervén az augusztusi áldozat teljes kísérletből, rendszeresen és hajlíthatlan határozottsággal manővrozott.“

Potiorek e második győzelem után az Arangelovac—Gm. Milenovac vonalba hátrált szerbeket képteleneknek tartotta arra, hogy rövid időn belül támadó hadműveleteket végezhesenek. Most már hajlandó volt csapatainak az olyannyira szükséges rövid pihenőt megadni, mielőtt a szerb haderőnek a kegyelemdőfést megadja. Csak azt kívánta, hogy Frank serege a szerbektől még védettnak gondolt Belgrádot szállja meg. Nem csupán a győzelem világraszóló bizonyítékát akarta ezzel megszerezni, hanem azt a célt is kívánta szolgálni, hogy Frank seregének anyagi ellátása immár Belgrádra alapoztassék. Ez ugyan nem volt feltétlenül szükséges, de tagadhatatlan, hogy a monarchia felől vizen és vasúton könnyen megközelíthető Belgrádra a hadsereg ellátását jobban lehetett alapítani, mint az Obrenovac—Valjevo keskenyvágányú vasútra.

E szándék elbírálásánál arra is kell gondolni, hogy Potiorek, bár eddig két győzelmet aratott, még nem mért olyan csapást az ellenségre, hogy ez minden ellenállásra képtelen lett és ezért békét kért volna. A főváros felé való kanyarodással Potiorek hadai oly csoportosításba kerülhettek, amelyből később a szerb haderő bekerítésére is lehetett előnyomulni. Erre Potiorek gondolt is. Ez természetes. Mert ma is felvetődik a kérdés: mi történik, ha a szerbek Dél-Szerbiába megsemmisítő vereség nélkül elvonulhatnak és itt, Szalonikire támaszkodva, hadi erejüket újra talpraállítják? Ez esetben Potiorek seregeit a háború végéig lekötik. Már pedig a hadi érdek azt parancsolta, hogy Szerbiával gyorsan végezzünk és aztán az itt felszabaduló csapatainkat; az északi hadszíntérre szállítsuk el. Ennek az óhajnak megvalósítása a csapatok erejének megfeszítését követelte meg.

Volt még egy körülmény, ami fontos szerepet játszott. Potiorek úgy vélte, hogy a kormányzóságával és Béccsel való összeköttetés

fenntartása miatt nem távozhat el a csapatok körletébe. Ezért nem szerezhettek személyes tapasztalatokat azok erőállapotáról. Mentségére szolgál az, hogy a 6. sereg hadtáparancsnoksága neki az anyagi ellátás állapotáról szépített jelentéseket küldött. Tudta, hogy seregei sokat nélkülöznek és szenvednek, de tudta azt is, hogy a szerbek sincsenek jobb helyzetben. Ez a körülmény persze nem csökkentheti felelősségét, de megérthetővé teszi azt, hogy tervein nem akart gyökeresen módosítani.

Ki hitte volna, hogy a fentiekben vázolt egyrészt hadműveleti, másrészt a csapatok jobb ellátását szolgálni kívánó rendszabályok idézték elő közvetlenül hadaink katasztrófáját?

Míg ugyanis a szerb seregek a Kolubara mellől rövidebb állásba húzódtak vissza, ahol Putnik összefogta haderőit, addig Potiorek hadainak arcvonala Belgrád megszállása következtében északkeleti irányban széthúzódott. Ezt a gyengeségi mozzanatot használta ki Putnik szerb fővezér, mikor december első napjaiban egyik igen tevékeny alvezérének javaslatára — mondhatjuk, hogy végső kétségbeesésében és legutolsó kísérlet gyanánt — déli szárnyán összefogott helyi túlerővel a 6. hadseregre vetette magát és azt veszteségteljes visszavonulásra kényszerítette. Használt a szerbeknek a pár napos — november végétől december 2-ig tartó — viszonylagos nyugalom, amely alatt Kragujevácból (a szerb hadsereg arzenálja) tüzérségi lövedékkészletüket az éppen ideért francia szállítmányokból pótolták és gyalogságuk megritkult sorait az itt felkészült pótlásokkal feltöltötték. Az eddig létszámban és hadianyagban megvolt erőegyensúly így hirtelen a szerbek javára billent. Ezzel magyarázható meg, hogy az eddig mindenütt győzelmes 6. hadseregünk képtelen volt a váratlan szerb rohamot feltartóztatni, bár Frank serege Potiorek rendeletére Belgrád felől azonnal ellentámadásra indult és ebben némi sikereket is ért el. A hirtelenül rosszra fordult hadihelyzetet már nem lehetett megmenteni. A 6. sereg egymásután feladta kivívott eredményeit és végül is nagy anyagvesztéssel Szabácson át a Száva mögé hátrált. A visszavonuláshoz csatlakozott Frank serege is. Kiűrtette Belgrádot és a Szerémségbe ment vissza.

A kudarc közvetlen oka tehát a haderő széthúzódása a Kolubarától Belgrád felé.

Osztrák hivatalos megállapítás szerint: „a vállalat hajótörést szenvedett azon a zátonyon, amelyet a kényszerű viszonyok következtében előállt kedvezőtlen támadási irány (azaz a Drinától kelet felé irányuló hadművelet) és az esős őszi zordonsága (ami a seregek anyagi ellátását megnehezítette) alkottak; egyébként ezt a hadjáratot a mintaszerű hadvezetés és a csapatok kimagasló teljesítményeméi fogva a hadi történelem klasszikus példái közé kellene sorolni.“

Ezt a megállapítást még ki kell egészíteni azzal, hogy Potiorek hajlíthatatlan erélye a csapatokat a végkimerülésig hajszolta előre.

Ahogy ma a helyzetet látjuk, a Kolubara mellett hadműveleti szünetet kellett volna közbeiktatni. Igaz, hogy minden pihenő, amit Potiorek csapatainak nyújthatott, a szerbeknek is javára vált volna. Ezért sem akart az eddig elért féleredménnyel megelégedni. Tudta,

hogy anyagi erőállapot tekintetében a szerb hadsereg sem áll magasabb fokon, erkölcsi erőben pedig két csatavesztés után feltétlenül a mi haderőink alatt van. Ez november végén így is volt. A váratlan fordulat a legutolsó napok alatt következett be. A pár napi pihenő és hadianyagpótlás, nemkülönbén Péter szerb király személyes megjelenése a csapatoknál előidézte a szerbeknél azt a lds javulást, amely a végsőkéig feszült helyzetben mindent a mi hátrányunkra borított fel.

A szerb a hazáját védte. Ez bírta emberfölötti megerőtetésre. A mi seregeinkben sok cseh és szerb nemzetiségű csapat volt. Ezeket Potiorek erélye és hadvezetése sokáig előrevitte, de nem hozhatta ki belőlük teljesítmény terén azt, amit ellenfele az utolsó csatában bemutatott.

Ha most a második támadó hadjárat eseményeit végigtekintjük» azt látjuk, hogy Potiorek annak három havi időtartama alatt szárnyai ellen intézett két szerb támadást (Szerémség és Dél-Bosznia) utasított vissza és két nagyobb győzelmet (Drina és Kolubara) aratott. A hadiszerencse csak az utolsó — harmadik — csatában fordult ellene. Bizonyos, hogy túlfeszítette a hűrt. Csapataitól túlsókat követelt. De el kell ismerni azt is, hogy a hadműveletnek a Kolubarán túl való folytatása mellett nyomós érveket lehet felsorakoztatni és hogy Potiorek valóban a döntő győzelem küszöbéig jutott el.

A hadjáratot befejező kudarc természetesen óriási felháborodást keltett. A szerbek megrendszabályozását mindenki forrón óhajtotta, sőt azt becsületbeli ügynek tekintette. Ennek elmaradása sokkal fájdalmasabban érintett mindenkít, mint bármelyik veszett galíciai csata vészhiře. Az ilyet betudták az orosz túlerőnek. De a közvélemény Potiorek számára nem talált mentséget. Tehetségtelennek tartotta mindenki. Ma már ezt a felfogást mindenesetre módosítani kell. Határozottan hadvezéri kvalitásai voltak, de nem volt hadiszerencséje.

A szerencsétlenség után értésére adták, hogy kérje elmozdítását és hogy nevezze meg alvezérei közül a felelősségre vonandókat. Ilyenek lettek volna. De Potiorek kijelentette: „Mindenért, bármiként is történt, a felelősség kizárólagosan engem terhel és én a reám háruló felelősség minden következményét nyugodtan és katonás megnyugvással viselem.“ Egyik alvezére Potioreket menteni akarván, a maga bűnének megállapítását kérte, Potiorek azonban ezt visszautasította.

Midőn hadseregeitől eltávozott, kinyilatkoztatta azt a meggyőződését, hogy a szerbek a jövőben képtelenek lesznek a határon való komoly betörésre. Tudta, hogy az ő hadműveletei a szerbeket majdnem a megsemmisülésig morzsolták össze.

Jövendölése bevált. A szerbek többé nem mozdultak. Hadvezetőségünk a Frank seregét alkotó hadtesteket (prágai, zágrábi és kombinált) már januárban a Kárpátokba szállította, a 6. hadsereg hadtesteit (XV. és XVI.) pedig májusban az olaszok ellen vitte. Szerbia ellen a határokat csupán népfölkelés védte. Itt volt a fényes alkalom a szerbek számára, hogy akár az oroszok kárpáti küzdelmeit, akár az Olaszok támadásait önmaguk erőteljes offenzívával megkönnyítsék. A szerb hadsereg azonban minden támadó hadműveletre kép-

télen volt. Szerbia közel egy éven át a nagy döntésből kikapcsolódott. Ezzel szemben a szerbek ellen 1914-ben harcolt seregeink a nagy szerencsétlenség után rövidesen az oroszok és az olaszok ellen győzelmesen verkedtek. Ez a tény Potiorek mellett bizonyít. Ő törte meg a szerbeket annyira, hogy akcióképtelenné váltak. Nem tudta ugyan őket a végső csatában legyőzni, de elhasználta erejüket. Ezzel a déli hadszíntéren nyugalmat teremtett.

Ezt a döntő jelentőségű körülményt Potiorek működésének meg-bírálásánál nem szabad elfelejteni.

JULIER FERENC